

Катарина Крстић
katarina@msub.org.rs

Оливера Насић
olja@msub.org.rs

Одељење за уметничку документацију
Музеј савремене уметности, Београд

УДК 026.07:069(100)(091)

Специјалне музејске библиотеке

код нас и у свету

Историјат и карактеристике

библиотека музеја савремених визуелних уметности

Сажетак

Најстарије специјалне библиотеке тешко се могу разликовати од архивских складишта и других колекција намењених специфичним потребама. Данас специјалне музејске библиотеке служе као информациони центри, места где се траже, стварају, претражују и предају информације. Оне су такође места где се свакодневно пружају услуге запосленима у матичној институцији, студентима и колегама из других институција.

Кључне речи:

музејске библиотеке, информациони центри

Појам специјалне библиотеке не може се прецизно дефинисати – углавном је реч о библиотеци нарочите врсте, која се по неким критеријумима разликује од библиотеке општег типа. Кад бисмо упоредили једну специјалну библиотеку са неком другом, видели бисмо да нема велике разлике у начину пословања. Оно што одликује специјалне библиотеке је врста материјала који прикупљају и техника коју користе у раду. По својој природи, намењене су уском кругу корисника. Оне се формирају у оквиру културних, образовних, истраживачких, научних, стручних, привредних и других установа. Доприносе развоју матичне организације и континуираном праћењу друштвеног и научно-технолошког развоја у области којој припадају. Треба додати да су специјалне библиотеке такође и информациони центри, места где се траже, стварају, претражују и предају информације; места где се свакодневно пружају информационе услуге запосленима у матичној институцији.

Фондови садрже литературу из специфичних области, а последњих деценија предност се даје периодичним публикацијама и неконвенционалним носиоцима информација. Доминантна врста грађе су годишњаци, часописи, приручници. Због непостојања општеприхваћене типологије и јединствених стандарда, не постоје ни параметри на основу којих би се могла вршити егзактна процена обима и квалитета рада специјалних библиотека. То знатно отежава њихово поређење, као и само дефинисање појма „специјална библиотека”.

Развој, циљеви и пословање једне специјалне библиотеке зависе од матичне организације којој припада. Већ и сама чињеница да делује у оквиру института, архива, музеја, позоришта, здравствених, финансијских, управних

институција... намеће посебан приступ приликом планирања, организације и коришћења њених фондова. Веома важну улогу у успешном раду сваке специјалне библиотеке има библиотечко особље. У музејским библиотекама раде библиотекари који по правилу имају високо образовање из области које су повезане са музејским колекцијама.

Најстарије специјалне библиотеке тешко се могу разликовати од архивских складишта и других колекција намењених специфичним државним или трговачким потребама. Од античких времена, клијенти са специфичним потребама прикупљају и бележе информације у различитим облицима, које су им биле од велике помоћи. У ствари, извесан број специјалних библиотека датира још из античког, или средњовековног периода. Једна таква библиотека основана је у Енглеској око 550. године. Прво формално признање различитих карактера који постоје између типова библиотека констатовано је у САД, 1909. године, када су Џон Котон Дејна (John Cotton Dana) и група библиотекара основали Асоцијацију специјалних библиотекара (Special Library Association). Међу првим специјалним библиотекама у САД помиње се Pennsylvania Assembly Library, која је основана 1745. године. Сматра се да су библиотеке историјских друштава биле претходнице данашњих специјалних библиотека.¹ Прва позната специјална библиотека у Канади основана је у општој

¹ Библиотека немачког друштва у Пенсилванији (German Society of Pennsylvania Library), почела је са радом 1764. године, потом специјална библиотека Америчког филозофског друштва (American Philosophical Society Library) и др. (Libraries of the World, <http://www.sylviamilne.co.uk/lib-cats.htm> (пребето 25.05.2009).)

библиотеци у граду Квебеку 1725. године, а специјална библиотека са фондом из области права на острву Принц Едвард 1773. године.

Претеча музејских специјалних библиотека могла би бити Британска национална библиотека, која је до 1973. године била део Британског музеја, под чијим је окриљем радила и развијала се преко двеста година. Формирана је 1759. године, као део већ постојећег Британског музеја. Прва и најважнија колекција, била је колекција сер Ханса Слоуна (Hans Sloane), којој је придодата и Харлијанска библиотека², која се састојала од важних рукописа из 17. века. Касније су прикључене књиге и рукописи Роберта Котона (Robert Cotton) и Краља Едварда IV. Ове четири колекције биле су основа библиотеке Британског музеја. Због богатства и разноликости њиховог садржаја, ове библиотеке су осигурале Британском музеју најеминентније место међу светским библиотекама.

У Србији, прекретница у културном и просветном животу настала је тридесетих година 19. века, када је створена могућност да се оснивају установе за образовање и културу. У раздобљу снажнијег културног успона, од 1832. до 1845. године, поред Народне библиотеке и Музеја, који све до 1881. делују као јединствена институција, настају и други типови библиотека³: школске, специјалне, научне и читалишта, као претече јавних народних библиотека.

Специјалне библиотеке музејског типа у свету развијале су се још од оснивања првих музејских институција у 19. веку. Сакупљајући специфичну литературу, оне су временом постале интегрисани део музејских институција. Тако је Музеј у Бостону основао библиотеку 1875, а по овом узору оснивачи Метрополитен музеја у Њујорку оформили су библиотеку која је постала саставни део музеја. Немачки национални музеј основан је 1852. у Нирнбергу заједно са специјалном библиотеком која је архивирала колекцију докумената немачке историје уметности⁴. Данас музејске библиотеке у свету често имају отворене информационе центре, у којима корисници могу електронским путем да добију све потребне податке. У таквим центрима раде библиотекари информатори који проналазе информације и одговарају на постављена питања. Најбољи пример за то су музејске библиотеке у САД.

Ако пратимо настанак музејских библиотека у Русији, видимо да је велики број библиотека настајао као придружена колекција музеју. Најочигледнији пример за то је Музеј грофа Румјанцева у Петрограду, који је имао јавни карактер и своју специјалну библиотеку. Његова

библиотека је 1861. пренета у Москву и из ње је израсла Државна библиотека Русије. У Русији су се од совјетског периода музејске библиотеке развијале као резултат интелектуалне својине људи који су у оквиру оваквих институција радили. Секција уметничких библиотека у руској библиотечкој асоцијацији уложила је велике напоре да привуче пажњу, са циљем приказивања значаја музејских библиотека и њихових фондова у савременом процесу сазнавања⁵.

У музејима савремених уметности, важну целину представљају библиотеке. Кроз савремену литературу којом употпуњују фондове, оне постају незаобилазни сегмент у праћењу нових уметничких појава и настајању нових ставова о уметности. Као пример добре библиотеке музеја савремене уметности може да послужи библиоте-

Библиотека Музеја савремене уметности у Београду

ка Ван Абе Музеја (Van Abbe Museum)⁶ у Холандији. Библиотечки фонд је претежно базиран на област модерне и савремене визуелне уметности. Њен фонд броји преко 130.000 наслова, а чине га књиге, каталози, национална и интернационална периодика, CD и DVD записи. Поред публикација, у библиотеци се чувају позивнице, постери, флајери... Други специјални извори укључују и архиву документације о уметничкој и музејској колекцији, као и архиву изложби од 1936. до данас. Библиотека Ван Абе музеја допуњује фондове куповином, поклонима и разменим са другим музејским установама. Прима поклоне, легате и дугорочне зајмове релевантног архивског материјала о историји музејских изложби и о уметницима који су представљени у колекцији. Други важан сегмент библиотеке чини истраживачки центар. Поред тога, библиотека организује изложбе које се мењају на свака два месеца. Овакве изложбе спремају се у сарадњи са уметницима, колекционарима, издавачима и уметничким институцијама.

² Роберт и Едвард Харли, први и други ерл од Оксфорда.

³ Музичка библиотека 1835. године, Позоришна библиотека 1841, библиотеке при министарствима 1842, 1847, 1850. године, итд.

⁴ Jan van der Wateren, "The Importance of Museum Libraries", *INSPEL* 33, 4 (1999): 190–198, <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL/> (преузето 24. 4. 2009).

⁵ Ada Kolganova, "Museum Libraries as Part of the System of Libraries in Russia", *INSPEL* 33, 4 (1999): 222–228, www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL/ (преузето 24. 4. 2009).

⁶ Vannabbemuseum, "Library and Archives", <http://www.vanabbemuseum.nl/en/> (преузето 22. 4. 2009).

Фонд библиотеке Музеја савремене уметности у Њу-јорку (Museum of Contemporary Art)⁷ такође је базиран на модерној и савременој светској уметности (документи о уметничким формама од 1980. до данас). Особље библиотеке је доступно свим корисницима, оно проналази релевантне материјале или даје упутства корисницима за одговарајући сектор. Библиотечки фонд садржи 300.000 књига и каталога изложби, 300 наслова периодике и преко 40.000 докумената о уметницима.

Библиотека Стеделијк музеја (Stedelijk museum)⁸ чучва грађу која је повезана са музејском колекцијом. Ова библиотека је једна од највећих уметничких библиотека у Холандији. Њен фонд броји 130.000 књига и каталога, 210 наслова периодике и развијен документациони систем који садржи исечке из новина, позивнице, постере... Фонд је каталогизиран по предметним одредницама. Записи се од 1992. године могу наћи у дигиталном облику.

Галерија Тејт Британ (Tate Britain)⁹ у Лондону у свом саставу има библиотеку која покрива иста тематска подручја као и Тејт колекција. Њен фонд сачињавају преко 40.000 књига, 140.000 изложбених каталога, 2.000 наслова часописа, аудио и видео записи, интервјуи са уметницима, микрофилмови, новински исечци. Усредсређена је претежно на западну ликовну уметност, али и на уметност других светских региона. Ова библиотека ради међубиблиотечку позајмицу са сродним институцијама у земљи и свету.

Уколико направимо паралелу између музејских библиотека у свету које сакупљају грађу везану за ликовну уметност 20. и 21. века и библиотеке Музеја савремене уметности Београд, видимо извесне сличности. Библиотека МСУБ, садржи око 5.000 наслова домаће и стране стручне литературе, 24.000 изложбених каталога и 380 наслова периодике¹⁰. Набавка се утврђује на основу потреба корисника, циљева, задатака библиотеке и расположивих финансија. Начини набавке су следећи: размена публикација између сродних институција, која је и најчешћи вид набавке; поклон као непланирани вид попуњавања фонда; легат; обавезни примерак; претплата и куповина, која је најређи начин попуњавања фонда.

У фонду библиотеке МСУБ веома су важна издања са почетка века. Набављени су и значајни авангардни часописи који данас представљају библиографске раритете. Овакви часописи, попут *Зениџа*, представљају важне почетке савремене теоретске мисли на овом подручју. Они „образују посебан модел текстуално-сликовног изражавања и типографских решења“¹¹. Корпус авангардних покрета једно је од најинтригантнијих подручја уметности¹² и адекватно праћен одговарајућом литературом. Веома важан и специфичан сегмент библиотеке представља хемеротека, око 200.000 исечака из штампе, која се скупља још од оснивања Музеја (1965)¹³. Кроз хемеротеку се може следити хроника уметничког живота од почетка 20. века до данас.

При реализовању великих музејских изложби, запослени у библиотеци су ангажовани у писању биографија и библиографија уметника, које се штампају као део музејског каталога. Музејске библиотеке на тај начин, иако инкорпорирани у систем Музеја, ипак представљају засебан ентитет у оваквим институцијама културе.

Одлучујући фактор у организацији библиотечког фонда је потреба за брзим и ефикасним приступом документу. Понекад се као метод за организовање документарне грађе може користити традиционална каталогизација и класификација. Међутим, много се чешће у специјалним библиотекама наилази на модификацију и адаптацију тих система. Развој информационих технологија у свим областима, драматично утиче на службе у библиотекарству. Криза информација се може превазићи само ако се у библиотекарству користе нова технолошка достигнућа. Аутоматизација пословања специјалних библиотека је нешто што је код нас још увек у зачетку. Ипак, одређени број библиотека је формирао електронске базе и у свом раду користи рачунаре. Интернет извори стоје на располагању за наручивање, обраду, каталогизацију и организовање. Издавачи и купци се могу наћи преко својих Web страница, а наручивање се може извршити путем електронске поште. Адресари, телефонски именици, библиографије, каталози, садржаји појединих часописа, пресклинг, све је то доступно путем on-line служби. Тако, постепени даљи развој друштва у смислу прихватања нових технологија, доноси и корените промене у професији библиотекарства.

Abstract

It is hard to make difference between the special libraries and archive stocks and other collections intended for special needs. Special museum libraries serve as information centers, places where the information is asked for, created, searched and lectured. It is a place where the employees provide services for students and colleagues from other institutions.

Key words:

museum libraries, information centers.

⁷ MOMA | Museum of Modern Art, "Library", <http://www.moma.org/> (преузето 22. 4. 2009).

⁸ Stedelijk in de stad, "Stedelijk Museum Library", <http://www.stedelijkindestad.nl/> (преузето 22. 4. 2009).

⁹ Tate Britain, "The Library Collection", <http://www.tate.org.uk/research/researchservices/library/> (преузето 22. 4. 2009).

¹⁰ *Muzej savremene umetnosti - vodič* (Beograd: MSU, 2005), 60–61.

¹¹ Ирина Суботић и Видосава Голубовић, *Зениџ 1921–1926*, (Београд: Народна библиотека Србије, Институт за књижевност и уметност; Загреб: Српско културно друштво "Просвета", 2008).

¹² Нпр. *Алманах Немојуће*, који библиотека МСУБ-а такође има у фонду, представљао је највреднији облик колективне акције групе београдских надреалиста. (видети: Миланка Тодић, *Немојуће: уметности надреализма*, Београд: МПУ, 2002).

¹³ *Muzej savremene umetnosti - vodič* (Beograd: MSU, 2005), 60–61.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Арбутина, Нада. „Мултифункционалне електронске читаонице”. *Панчевачко читалиште* год. VII, бр. 13 (2008): стр. 51–55.
2. Bierbaum, Green E., "Museum Libraries: the More Thing Change". *Special Libraries* vol. 87 (1996): 74–87.
3. Bender, David. "What's Special About Special Libraries?". Рад представљен на IFLA:– 64th IFLA General Conference, Амстердам, Холандија, 16 –21. август 1998. <http://www.ifla.org> (преузето 23. 1. 2009).
4. Knežević, Branko B. *Specijalno bibliotekarstvo*. Beograd: Trebnik, 2002.
5. Kolganova, Ada. "Museums Libraries as part of the System of Libraries in Russia". *INSPEL* 33, 3 (1999): 222–228. <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL> (преузето 24. 4. 2009).
6. Конгресна библиотека САД. *Годишњи извештај о раду за 2006*. http://en.wikipedia.org/wiki/Library_of_congress (преузето 22. 4. 2009).
7. Koot, Geert-Jan. "Museum Librarians as Information strategists". *INSPEL* 35, 4 (2001): 248–258. <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL> (преузето 22. 4. 2009).
8. *Libraries of the World*. <http://www.sylviamilne.co.uk/libcats.htm> (преузето 25. 5. 2009).
9. Marmor, Max, ArtSTOR. "Art Libraries and Access to images". Рад представљен на 71th IFLA General Conference and Council, Осло, Норвешка, 14–18. август, 2005.
10. Милић, Љиљана. „Положај и место специјалних библиотека код нас”. *Панчевачко читалиште* год. III, бр. 5 (новембар 2004): 40–42.
11. Милуновић, Драгана, „Специјалне библиотеке у Републици Србији”. *Инфошека* год. 3, бр. 6 (2005): 209–215.
12. Spiller, David. "Libraries in the workplace: The UK special Library statistics experience". *INSPEL* 33, 2 (1995): 63–72. <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL/> (преузето 24. 4. 2009).
13. Стаматовић, Десанка, *Историја српске културе*. Горњи Милановац: Дечије новине, 1994.
14. Стокић-Симончић, Гордана. „Библиотекари и односи с јавношћу”. Рад представљен на Саветовању библиотекара у Теслићу: Библиотеке будућности, Теслић, БиХ, 28–30. март, 2007.
15. Суботић, Ирина и Видосава Голубовић, *Зенић 1921–1926*. Београд: Народна библиотека Србије, Институт за књижевност и уметност, Загреб: Српско културно друштво „Просвјета”; 2008.
16. Тодић, Миланка. *Немогуће: уметности надреализма*. Београд: Музеј примењене уметности, 2002.
17. Wateren, Jan van der. „The Importance of Museum Libraries”. *INSPEL* 33, 4 (1999): 190–198. <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL> (преузето 24. 4. 2009).

Јапанске графике – Кикигава Еизан (1787–1867): Жена са својим дететом, 1820.